



CONTRAPUNCT

CHRISTOPHER HOWARD GIBBS este în prezent profesor de muzicologie la Bard College Conservatory of Music (New York). Între 1995 și 1997 a fost directorul muzical al ultimelor trei ediții ale Festivalului Schubertiadelor din New York. Din anul 2000 este consultant muzicologic al Orchestrei din Philadelphia, iar din 2003 – director artistic al Bard Music Festival. Gibbs a mai editat *The Cambridge Companion to Schubert* (Cambridge University Press, 1997) și a coeditat *Franz Liszt and His World* (Princeton University Press, 2006). În 1998 a fost recompensat cu prestigiosul premiu al Asociației Compozitorilor, Autorilor și Publiciștilor din America (ASCAP), „Deems Taylor”.

CHRISTOPHER H. GIBBS

# Viata lui Schubert

Traducere din engleză de  
DOINA LICĂ



HUMANITAS

BUCUREȘTI

Coperta: Angela Rotaru  
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu  
Corector: Cristina Jelescu  
DTP: Emilia Ionașcu

Tipărit la Monitorul Oficial R.A.

Christopher H. Gibbs  
*The Life of Schubert*  
© Cambridge University Press, 2000  
All rights reserved.

© HUMANITAS, 2011, pentru prezenta versiune românească

**Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României**  
**GIBBS, CHRISTOPHER H.**

**Viața lui Schubert** / Christopher H. Gibbs; trad.: Doina Lică. –  
București: Humanitas, 2011

ISBN 978-973-50-2154-2

I. Lică, Doina (trad.)

78(436) Schubert, F.

929 Schubert, F.

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51

[www.humanitas.ro](http://www.humanitas.ro)

Comenzi Carte prin poștă: tel./fax 021/311 23 30

C.P.C.E. – CP 14, București

e-mail: [cpp@humanitas.ro](mailto:cpp@humanitas.ro)

Pentru Howard și Janet Gibbs

## Ilustrații

1. Schiță reprezentându-i pe Schubert și pe prietenii săi, de Ferdinand Georg Waldmüller (1827), p. 21.
2. Desen în sepia reprezentând o Schubertiadă la Josef von Spaun, de Moritz von Schwind (1865), p. 26.
3. Pictură în ulei reprezentând o Schubertiadă, de Julius Schmid (1897), p. 33.
4. Desen în peniță reprezentând casa unde s-a născut Schubert în Himmelfortgrund, de Erwin Pendl (1897), p. 40.
5. Planul Vienei (1826), p. 55.
6. Coperta celei de-a doua ediții a liedului *Erlkönig*, op. 1, de Schubert, p. 62.
7. „Michael Vogl și Franz Schubert pornesc spre luptă și spre victorie“, caricatură în creion de Franz von Schober (?), p. 81.
8. „Căderea omului în păcat: joc de salon al schubertienilor la Atzenbrugg“, acuarelă de Leopold Kupelwieser (1821), p. 96.
9. Kärntner-Theater, acuarelă de Elias Hütter, p. 105.
10. Franz von Schober, pictură în ulei de Leopold Kupelwieser (1822), p. 131.
11. Josef von Spaun, pictură în ulei de Leopold Kupelwieser (1835), p. 133.
12. Programul unui concert al lui Ignaz Schuppanzigh (1827), p. 162.
13. Acuarelă de Wilhelm August Rieder, reprezentându-l pe Schubert (1825), p. 169.
14. Coperta celor *Opt variațiuni pe tema unei romanțe franțuzești*, op. 10, de Schubert, p. 174.
15. Acuarela lui Franz Stöber, reprezentând procesiunea funerară a lui Beethoven, p. 177.

încurajările ei pline de răbdare de-a lungul întregii perioade a elaborării lucrării.

Colegii care au citit variante preliminare ale unor capitole sau ale întregii cărți au corectat unele greșeli, au contribuit la rafinarea expunerii și au adus în discuție unele interpretări. Michael Lorenz mi-a făcut cu generozitate anumite sugestii și a cercetat arhivele de la Viena pentru a lămuri diferite fapte. Doi buni prieteni vienezi, Morten Solvik și Robert O. de Clercq, au făcut o primă lectură, care m-a ajutat enorm să scot în evidență aspectele esențiale. Cel de-al doilea mi-a oferit cu generozitate și multe ilustrații din Carolinen-Sammlung, al cărei custode este.

Christopher Hatch continuă să-mi corecteze o bună parte din textele publicate, cu răbdare, înțelegere și sfaturi constructive. La fel, Donald Wilson, care m-a familiarizat cu muzica lui Schubert în liceu, a citit o variantă finală a manuscrisului cu un discernământ subtil. Le sunt recunoscător acestor cititori ideali pentru permanenta lor prietenie, încurajare și îndrumare. Mulțumirile mele personale se adresează, în fine, soției mele, Helena Sedláčková Gibbs, ale cărei perspective literare, psihanalitice și critice îmi largesc și îmbogățesc continuu orizontul intelectual, precum și părinților mei, Howard și Janet Gibbs, care m-au sprijinit atât de mult și cărora le dedic cu multă afecțiune acest efort.

## *Notă asupra textului*

Cele două culegeri esențiale de documente ale lui Otto Erich Deutsch referitoare la viața lui Schubert sunt citate în textul acestei cărți folosind abrevierile de mai jos. Deși am încercat în general să reduc la minimum trimiterile stânenitoare, este important, mai ales din cauza dezbaterilor actuale aprinse despre Schubert, ca toate citatele să fie identificate, astfel încât cititorii interesați să poată verifica întregul context și, cu ceva mai multă sârguință, să identifice textul german original. (Am modificat adesea sau am tradus din nou citatele din edițiile engleze menționate.) Când nu se face trimiterea pentru un citat, motivul este că sursa poate fi identificată după dată. Apelez la răbdarea cititorului față de aceste importante referințe interne.

În ceea ce privește „numerele lui Deutsch”, Deutsch însuși a simțit că nu este nevoie ca numerele din catalog puse de el să fie atribuite fiecărui lied, operă etc., ci că trebuie folosite în principal pentru a distinge compozițiile instrumentale. Deși numerele sunt în general în ordine cronologică – de exemplu, D114 este relativ la început, iar D960, la sfârșit –, numerotarea este adesea derutantă, căci cele mai recente metode de datare au schimbat cronologia multor lucrări. Din aceste motive, nu am inclus numerele lui Deutsch pentru compozițiile vocale decât în cazurile în care se puteau crea confuzii.



## Prolog: Schubert ieri

Această carte tratează mai puțin „Viața lui Schubert”, și mai mult „Viața carierei lui Schubert”, fiind mai degrabă o poveste a artistului decât a omului. Poate că într-o zi vor ieși la iveală noi materiale care vor permite unui alt istoric să prezinte un portret intim al omului și artistului, al fiului, fratelui și prietenului. Acum însă, și probabil pentru totdeauna, cercetătorii pot face doar speculații asupra unor subiecte fundamentale, precum relațiile lui Schubert cu părinții (mama sa lipsește din aproape toate documentele care s-au păstrat) sau natura reală a legăturilor sale sentimentale și sexuale. O temă ce va reveni adesea în această scurtă biografie este cea a motivelor pentru care există atâtea goluri în documentele privitoare la viața lui Schubert, ca și a consecințelor acestui lucru; asemenea lacune au fost completate cu multă fantazie și cu numeroase imagini create de alții în biografii de popularizare, în romane, operete sau filme.

Cele mai importante lucrări despre compozitor din ultimele decenii – între care versiunea germană a catalogului creațiilor întocmit de Otto Erich Deutsch, o nouă ediție completă a muzicii și studii critice și analitice complexe – fac ca întreaga operă a lui Schubert să fie pusă în valoare ca niciodată până acum. Chiar dacă analiza tehnică nu intră în sfera de interes a seriei „Musical Lives”\*, am făcut totuși unele observații muzicale generale legate de cariera profesională a lui Schubert. Discutarea

\* Cartea de față a apărut în seria „Musical Lives” de la Cambridge University Press. (N. t.)

muzicii sporește în amploare și semnificație pe măsură ce compozitorul se maturizează, punându-se un accent aparte pe ultimele sale creații. Prima mea preocupare este de a aprecia felul în care a împăcat Schubert liedurile intime, dansurile și miniaturile pentru pian cu proiectele sale mult mai ambițioase, instrumentale, dramatice și religioase.

Capitolul introductiv examinează trei evocări vizuale ale lui Schubert (și poate fi citit ulterior, dacă doriți să intrați imediat în povestea vieții din capitolul 2), iar cele care urmează sunt în general cronologice, fiecare concentrându-se asupra unor teme mai importante, relevante pentru existența de zi cu zi, muzica și renumele compozitorului. Titlurile capitolelor sunt menite să surprindă schimbările din viața lui Schubert, precum și unele din clișeele legate de aceasta. Am acordat o importanță aparte culturii sociale și muzicale în care a trăit și a lucrat Schubert la Viena, ca și prietenilor care au jucat un rol atât de însemnat în educația sa estetică, în activitățile lui de fiecare zi și în construirea imaginii sale. Ultimul capitol schițează „viața” lui Schubert după moartea sa prematură, căci, dacă trupul său fizic a dispărut la vârsta de treizeci și unu de ani, corpul lucrărilor sale s-a dezvoltat pe măsură ce au continuat să fie descoperite compoziții necunoscute, iar moștenirea i-a fost permanent reevaluată. „Viața” postumă „a carierei lui Schubert” acoperă secolul al XIX-lea – și mai mult decât atât.

Păstrând un interes precumpănitor pentru evoluția componistică și profesională a lui Schubert, mă concentrez în special asupra relației sale cu Beethoven – nu atât asupra vreunui contact personal între ei sau chiar asupra a ceea ce Schubert a învățat din punct de vedere componistic de la bătrânul maestru (indirect însă), cât asupra modului în care Beethoven i-a servit ca model profesional esențial și a devenit mai târziu reperul – explicit și implicit – în discuțiile despre viața și creația lui Schubert. Faptul că am identificat un „program secret” în ultimul Trio cu pian în mi bemol major, op. 100 (D929), oferă noi dovezi semnificative cu privire la importanța lui Beethoven. Schubert nu a putut, și nici nu a vrut, să se îndepărteze de exemplul și moștenirea lui Beethoven.

În final, perspectiva mea asupra vieții profesionale a lui Schubert este optimistă, compensând uneori chiar imaginea răspândită de-a lungul timpului a unui „nefericit Schubert” – lipsit de bani, iubire, faimă sau sănătate. Vreau să contracarez ideea unui Schubert neglijat, atribuindu-i responsabilitate pentru viața și creațiile sale. Cred că este posibil să reconciliem părerile unanime privitoare la firea timidă, umilă și adesea infantilă a lui Schubert cu dovezi ale unei acute conștiințe a geniului și a valorii sale artistice. Prea mult timp modestia lui a fost confundată cu slaba prețuire de sine și absența încrederii. Abordarea mea este pozitivă, deoarece atrage atenția cuvenită asupra succeselor de la începutul carierei lui Schubert și nu, așa cum se întâmplă de obicei, asupra unei cronici ocazionale defavorabile, a necazurilor cu unii editori sau a eșecului în obținerea anumitor slujbe, pe care probabil nici nu și le dorea. Fără îndoială că unele faze din scurta sa carieră au fost extrem de frustrante și descurajante, însă Schubert a dovedit o remarcabilă putere de adaptare. Timp de aproape două secole, comentatorii au deplâns moartea sa prematură pentru că a văduvit posteritatea de alte capodopere; putem reformula enunțul de mai sus, spunând că Schubert însuși a fost văduvit de succesul atât de greu reperțat până la urmă, pe la sfârșitul anilor 1820.

În anumite privințe, această carte se vrea o „antibiografie”. Voi sublinia distorsionarea și vulgarizarea vieții sale, care au creat și au inspirat imaginile cunoscute. O asemenea abordare nu pretinde a ajunge la o prezentare definitivă a „adevăratului” om și compozitor, ci mai degrabă încearcă să relateze ceea ce poate fi dovedit cu certitudine și să examineze câteva dintre cele mai durabile legende. Dar oricât de actual e studiul și oricât de critică examinarea, construirea unei narațiuni despre viața lui Schubert, fie în secolul al XIX-lea, fie acum, la începutul noului mileniu, reflectă oricum interpretările, preocupările și metodele contemporane și recrează personalitatea lui Schubert pe baza teoriilor, paradigmelor și contextului cultural contemporan. Examinând locul lui Schubert în istorie, orice reconsiderare va face ea însăși parte din acea istorie. De aceea este necesar și important să se spună din nou povestea lui Schubert.

În ultimii ani ai secolului XX s-a conturat o nouă imagine a lui Schubert, generând o puternică dispută. Explorarea posibilei sale homosexualități, a depresiei, a consumului frecvent de alcool și a nevrozelor sale a produs senzație și constituie polul opus al imaginii bine cunoscute a candidului „Prinț al liedului” care a dominat atâta vreme. Există adesea, cred eu, mult mai mult adevăr în perspectiva cea nouă. Și totuși ne aflăm acum într-un punct în care unele afirmații nedovedite despre latura obscură a lui Schubert amenință să devină o nouă credință, în absența unor suficiente investigații sau dovezi istorice. În ultimă instanță, Schubert rămâne greu de înțeles. Speranța mea este ca această carte să risipească unele platitudini sentimentale din trecut, să dea o idee mai corectă despre condițiile care au constituit prezentul lui Schubert și să contribuie la efortul de a prezenta posterității un portret mai nuanțat și mai bine documentat al lui Schubert.

I  
*Imaginea lui Schubert:  
„O viață dedicată artei”*

[Schubert] a trăit doar pentru artă și pentru un mic cerc de prieteni.

Necrolog, *Allgemeine Wiener Theaterzeitung*,  
27 decembrie 1828 (SMF 10)

Schubert a avut o problemă de imagine. În timpul vieții a fost aproape necunoscut în afara Vienei natale, unde, în orice caz, publicul era familiarizat doar cu o mică parte din vasta sa operă. După moartea lui, informațiile puține, inexacte și adesea contradictorii despre el au făcut ca biografii și muzicologii să poată crea aproape orice reprezentare doreau – portretul mult prea familiar, a cărui autenticitate merită o serioasă analiză. Acest capitol introductiv examinează imaginea maleabilă a lui Schubert prin cercetarea semnificațiilor mai largi a trei reprezentări din secolul al XIX-lea. Reflecția asupra anumitor reprezentări vizuale, cred eu, ne poate ajuta să înțelegem mai bine locul derutant ocupat de Schubert în imaginația populară. Schița, desenul în sepia și pictura reproduse aici ridică probleme esențiale privind compozițiile, mediul cultural și faima lui Schubert. Chiar dacă investigația aceasta preliminară nu-l dezvăluie până la urmă pe „adevăratul” Schubert, măcar ne atrage atenția asupra unor factori care complică reprezentarea vieții sale.<sup>1</sup>

1. Am analizat construirea imaginii lui Schubert mai pe larg în „«Poor Schubert»: Images and Legends of the Composer”, în

Dar înainte de a ne îndrepta atenția înspre aceste portrete vizuale, voi spune câteva cuvinte despre portretele literare ale compozitorului care au influențat atât de puternic opiniile publicului. Prima biografie semnificativă a lui Schubert a apărut la aproape patruzeci de ani după moartea sa, un interval de neconceput pentru vreun alt compozitor de seamă din secolul al XIX-lea. Fără îndoială că un motiv serios pentru întârzierea aceasta a fost evoluția neobișnuită a carierei lui Schubert, atât a celei din timpul vieții, cât și a celei postume, mai ales că foarte multe dintre compozițiile sale importante au fost descoperite abia târziu după moartea sa. Când Schubert a murit, în 1828, la vârsta de treizeci și unu de ani, puțini considerau că viața lui merită o carte substanțială. Abia la jumătatea anilor 1860, Heinrich Kreissle von Hellborn, un avocat vienez care nu l-a întâlnit niciodată pe Schubert, dar care îi iubea cu pasiune muzica, a îndeplinit până la urmă sarcina începută de alții, dar nicicând încheiată. În ampla sa biografie, Kreissle sugerează un alt motiv pentru lipsa de interes: „Schubert este, poate, singurul exemplu de mare artist a cărui viață exterioară nu a avut nici o afinitate sau legătură cu arta sa. Cariera i-a fost atât de simplă și de lipsită de evenimente, atât de disproporționată în comparație cu lucrările pe care le-a creat ca un geniu divin.”<sup>2</sup> Pe scurt, muzica lui Schubert e magnifică, viața – plictisitoare.

Familia compozitorului și prietenii săi enunțaseră deja această temă cunoscută. Josef von Spaun (1788–1865)

*The Cambridge Companion to Schubert*, ed. Christopher H. Gibbs, Cambridge, 1997 [de acum înainte *Companion to Schubert*], pp. 36–55; câteva scurte pasaje din acest capitol și din cele care urmează preiau unele materiale din *Companion*.

2. Heinrich Kreissle von Hellborn, *Franz Schubert*, Viena, 1865, trad. Arthur Duke Coleridge, *The Life of Franz Schubert*, Londra, 1869, retip. New York, 1972 [de acum înainte Kreissle, *Life*], vol. 2, pp. 169–170.

care a scris cele mai detaliate, mai demne de încredere, dar și cele mai părtinitoare amintiri despre prietenul său apropiat, a reacționat negativ când a apărut cartea lui Kreissle la sfârșitul anului 1864. El a luat atitudine împotriva unora dintre observațiile muzicale oferite și, mai mult, chiar împotriva portretului lui Schubert-omul: „Biografia aruncă prea puțină lumină și prea multă umbră asupra lui Schubert ca om” (SMF 362). Însă nici Spaun, nici vreun alt prieten nu au lăsat un portret scris pe deplin convingător și interesant al celui pe care îl cunoșteau atât de bine. În plus, cuvintele lui Schubert însuși sunt descurajant de limitate. S-au păstrat mai puțin de o sută din scrisorile sale, multe ne semnificative. În afară de unele însemnări răzlețe de jurnal din 1816 și 1824, mai multe poeme și câteva pagini cunoscute ca „Mein Traum” („Visul meu”), nu ne-au rămas de la Schubert nici jurnale, nici critică, nici studii sau memorii.

Dacă nu s-au păstrat din cuvintele lui Schubert atât de multe ca de la Mozart, Schumann sau Wagner, există totuși numeroase mărturii ale altora. În ultimă instanță, scrisorile, jurnalele și memoriile scrise de familie și de prieteni oferă informații esențiale pentru povestea vieții lui Schubert și descrierea personalității sale; toate acestea s-au dovedit indispensabile biografilor. Așa-numitul cerc în jurul lui Schubert a conceput un plan pentru sprijinirea și promovarea acestuia în timpul vieții și a căutat să perpetueze anumite idei despre el după moarte. Unele scrieri datează din perioada vieții lui Schubert, altele au apărut ca un omagiu adus memoriei sale imediat după dispariție, însă majoritatea au fost publicate peste mulți ani, după ce dragul prieten Schwammerl (o poreclă afectuoasă ce înseamnă „ciupercuță”) ajunsese să fie recunoscut ca un Mare Compozitor.

De fapt, dovezile pe care se bazează ipotezele biografice recente despre sexualitatea și latura mai obscură a firii sale există de peste cincizeci de ani; majoritatea au

fost publicate de Otto Erich Deutsch, marele cercetător al lui Schubert, în două culegeri de „documente” și „memorii” (SDB și SMF, citate în această carte). Cercetătorii ulteriori au adunat rareori material nou, reanalizând în schimb, asemenea lui Dupin din *Scrisoarea furată* a lui Edgar Allan Poe, documente aflate de multă vreme în atenția publicului. Dacă aceste reinterpretări fac uz de surse cunoscute, noutatea o reprezintă conexiunile pe care le fac, lecturile subtile și metodologiile folosite, precum și imaginația critică ce încearcă să-l prezinte pe Schubert fără clișeele sentimentale din trecut. Descoperirile din arhive din ultimele decenii au lărgit substanțial înțelegerea mediului cultural al lui Schubert, mai ales a vieții prietenilor lui, dar, din nefericire, nu s-au găsit scrisori semnificative, jurnale sau scrieri ale compozitorului. Schubert rămâne în penumbra, dar unii încearcă – metaforic – să-l scoată din camera de lucru și din cârciumă și să-l ducă în cabinetul psihiatrului.

Deși mulți prieteni și cunoștințe au descris aspectul fizic al lui Schubert (adesea oarecum contradictoriu), portretele oferă imaginile cele mai interesante.<sup>3</sup> Wilhelm August Rieder, o cunoștință a lui Schubert, este autorul unei celebre acuarele care a servit drept bază pentru nenumărate alte ilustrații (vezi ilustrația 13, p. 169). Porecla lui Schubert, „Schwammerl”, devine mult mai concretă după ce vezi caricatura compozitorului mic de înălțime care merge în urma uriașului cântăreț Johann

3. Sursele iconografice consacrate pentru Schubert sunt: Otto Erich Deutsch, *Sein Leben in Bildern*, München, Leipzig, 1913; Ernst Hilmar, Otto Brusatti, *Franz Schubert: Ausstellung der Wiener Stadt- und Landesbibliothek zum 150. Todestag des Komponisten*, Viena, 1978; Ernst Hilmar, *Schubert*, Graz, 1990; și catalogul expoziției *Schubert 200 Jahre*, ed. Ilija Dürhammer, Gerrit Waidelich, Heidelberg, 1997.





1. Schiță reprezentându-i pe Schubert și pe prietenii săi,  
de Ferdinand Georg Waldmüller (1827).

# Cuprins

Ilustrații .....	7
Mulțumiri .....	9
Notă asupra textului .....	11
Abrevieri .....	12
Prolog: Schubert ieri .....	13
1. Imaginea lui Schubert: „O viață dedicată artei“ .....	17
2. Tânărul Schubert: „Maestrul în devenire“ .....	38
3. Ingeniosul Schubert: „Prințul liedului“ .....	61
4. Popularul Schubert: „Punctul de cotitură“ .....	83
5. Tenebrosul Schubert: „Un demon cu aripi negre de tristețe și melancolie“ .....	120
6. Nefericitul Schubert: „Mizerabila realitate“ .....	147
7. Perioada finală a lui Schubert: „Cine va sta alături de Beethoven?“ .....	172
8. Nemuritorul Schubert: „Compune nevăzut“ .....	212
Epilog: Schubert azi .....	231
Bibliografie .....	235